

## QISHLOQ XO'JALIK MAHSULOTLARINI QAYTA ISHLASHNI MINTAQAVIY XUSUSIYATLARI

**A.ASHIROV**

*Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiy universiteti Toshkent filiali o'qituvchisi ([ashurovalisher8223@gmail.com](mailto:ashurovalisher8223@gmail.com))*

**Orifova Ximoyatxon**

*1-51 guruh talabasi*

**Annotatsiya.** Mazkur maqolada qishloq xo'jalik mahsulotlarini qayta ishlashni mintaqaviy xususiyatlari ko'rib chiqiladi. Agrar soha mahsulotlarini yetishtirish, saqlash va dastlabki ishlov berishdagi texnologik jarayonlarni zamonaviy, energiya tejamlor bo'lgan texnik vositalar, jihoz va qurilmalar tizimidan samarali foydalanish asosida bajarishga va mahsulot tannarxi qismidagi mablag' xarajatlarini kamaytirishga erishishdir.

**Kalit so'zlar:** qishloq xo'jaligi, oziq-ovqat sanoati, agrosanoat majmuasi, tadbirkor, xom-ashyo.

**Annotation.** This article examines features of processing agricultural products. Technological processes in the production, storage and preliminary processing of agricultural products based on the effective use of modern, energy-saving technical tools, equipment and devices and to reduce the cost of production.

**Key words:** agriculture, food industry, agro-industrial complex, entrepreneur, raw materials.

### KIRISH

Qishloq xo'jalik mahsulotlarini qayta ishlash texnologik jarayonlari, vositalari va energetikasining turlari, mexanizatsiyalashgan ishlarni bajarishda qo'llaniladigan energetik vosita va ishchi mashinalarining tuzilishi, ularni texnik va ergonomik ko'rsatkichlarini o'rganish hamda ularni tanlash va ishga tayyorlash; yetishtirilgan mahsulotlarni yig'ib-terib olish, dastlabki ishlov berish hamda saqlash texnologiyalari va mashinalarining tuzilishi va ish jarayonlari bilan tanishish, agregatlarni tuzish va ulardan samarali foydalanishni o'rgatishdan iborat.

### MUHOKAMA VA NATIJALAR

• Agrosanoat kompleksi samaradorligini oshirish, aholini oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlanishini keskin yaxshilash hamda uning uzluksizligiga imkoniyat yaratish hozirgi davrning eng ma'sulyatli masalasidir. Ayniqsa aholini oziq-ovqat mahsulotlari bilan yil bo'yi ta'minlab turish uchun xo'jaliklarda qishloq xo'jalik mahsulotlarini saqlash va qayta ishlash ishlariga alohida e'tibor berish lozim.

• Ma'lumki, qishloq xo'jalik mahsulotlari yilning muayyan mavsumida yetishtiriladi, shu sababli ularni uzoq vaqt saqlash va qayta ishlashni tashkil qilmagan holda aholini yil bo'yi turli mahsulotlar bilan ta'minlash masalasini hal qilib bo'lmaydi. Qishloq xo'jalik mahsulotlarini ishlab chiqish ko'paygani sari ularni saqlash va qayta ishlash ham takomillashtirilmoqda, yangi zamonaviy omborxonalar qurilmoqda.

Qishloq xo'jaligi mahsulotlari, shu jumladan, meva-sabzavot mahsulotlarini qayta ishlashni yo'lga qo'yish orqali ishlab chiqaruvchi (fermer xo'jaligi) uchun qo'shimcha barqaror daromad manbai yaratiladi. Mahsulotni qayta ishlash orqali unga qo'shimcha qiymat qo'shiladi, ya'ni mahsulotning qiymati ortib boradi.

Mahsulotni qayta ishlash darajasi turlicha, ya'ni dastlabki qayta ishlash yoki chuqur qayta ishlash bo'lishi mumkin. Dastlabki qayta ishlashga quritish kabi oddiy amaliyotlar kirsa, chuqur qayta ishlash mahsulotga bir necha bosqichlarda ishlov berish, ya'ni konsyervatsiya qilish, sharbat olish, qadoqlash kabi amaliyotlarni o'z ichiga oladi.

Qayta ishlashni yo'lga qo'yishni rejalashtirgan xo'jalik yoki tadbirkorlar, avvalo, o'z atrofida xomashyo bazasining yetarli bo'lishiga va mavjud xomashyo hajmidan kelib chiqqan holda xarid qilib, o'rnatiladigan qayta ishlash uskunasi quvvatini to'g'ri tanlanishiga e'tibor qaratishlari lozim bo'ladi.

Yana bir asosiy jihat ishlab chiqarilgan mahsulot uchun bozor masalasidir. Ya'ni, ishlab chiqarilgan mahsulot tashqi bozorda sotiladimi (eksport), ichki bozorda sotiladimi, buni aniq rejalashtirish kerak.

Agar ishlab chiqariladigan mahsulot eksport qilinadigan bo'lsa, sotib oluvchi davlatning standart talablariga to'liq javob berishi, shuningdek, mahsulot ham narx jihatdan, ham sifat jihatdan raqobatbardosh bo'lishi lozim. Bu omillar ichki bozorga mahsulot sotishda ham muhim omil hisoblanadi. Aks holda qayta ishlovchi faqat ombor uchun mahsulot ishlab chiqaradi va kutgan natijasiga erishmaydi.

Toshkent viloyatida qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash sohasida bir qator muhim jihatlar mavjud. Ushbu viloyatda qishloq xo'jaligi mahsulotlari turli xil ekinlar, mevalar va sabzavotlar yetishtirilishi bilan ajralib turadi. Quyida Toshkent viloyatidagi qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash jarayoni haqida ba'zi ma'lumotlar keltirilgan:

#### 1. Qayta ishlash tizimi

Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash jarayoni, odatda, quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

- Xom ashyo yig'ish: Mahsulotlarni yetishtirish va yig'ish.
- Qayta ishlash: Xom ashyoni ishlab chiqarishga tayyorlash (masalan, mevalarni tozalash, maydalash yoki konservalash).
- Saqlash va tarqatish: Tayyor mahsulotlarni saqlash va iste'molchilarga yetkazib berish.

#### 2. Mahsulotlar turlari

Toshkent viloyatida qayta ishlanadigan asosiy mahsulotlarga quyidagilar kiradi:

- Mevalar: Olma, nok, uzum va boshqa mevalar.
- Sabzavotlar: Pomidor, bodring, kartoshka va boshqalar.
- Donli ekinlar: Bug'doy, arpa va makkajo'xori.

#### 3. Qayta ishlash usullari

Mahsulotlarni qayta ishlashda qo'llaniladigan usullar:

- Konserva tayyorlash: Meva va sabzavotlarni konserva qilish orqali uzoq muddatli saqlanishi ta'minlanadi.
- Suyuq oziqlar tayyorlash: Sharbatliq ichimliklar yoki sos tayyorlash.
- Quruq mahsulotlar ishlab chiqarilishi: Quruq meva yoki sabzavotlar.

#### 4. Ekologik jihatlar

Qayta ishlash jarayonida ekologik xavfsizlikni ta'minlash ham muhimdir. Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va chiqindilarni kamaytirishga alohida e'tibor berilishi lozim.

#### 5. Iqtisodiy ahamiyat

Toshkent viloyatidagi qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash:

- Iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi.
- Yangi ish o'rinlari yaratadi.
- Mahalliy bozorni mustahkamlaydi va eksport imkoniyatlarini oshiradi.

## 6. Muammolar

Qayta ishlovchi korxonalar bilan bog'liq ba'zi muammolar:

- Innovatsion texnologiyalar yetarlicha joriy etilmaganligi.
- Moliyalashtirishda muammolar.
- Mahsulot sifatini ta'minlashda qiyinchiliklar.

Ushbu jihatlar Toshkent viloyatidagi qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash jarayonining ahamiyatini ko'rsatmoqda. Bu sohani rivojlantirish orqali iqtisodiyotning barqarorligini oshirish mumkin.

Toshkent viloyatida qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash sohasida bir qator muhim jihatlar mavjud. Ushbu viloyatda qishloq xo'jaligi mahsulotlari turli xil ekinlar, mevalar va sabzavotlar yetishtirilishi bilan ajralib turadi. Quyida Toshkent viloyatidagi qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash jarayoni haqida ba'zi ma'lumotlar keltirilgan:

### 1. Qayta ishlash tizimi

Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash jarayoni, odatda, quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

- Xom ashyo yig'ish: Mahsulotlarni yetishtirish va yig'ish.
- Qayta ishlash: Xom ashyoni ishlab chiqarishga tayyorlash (masalan, mevalarni tozalash, maydalash yoki konservalash).
- Saqlash va tarqatish: Tayyor mahsulotlarni saqlash va iste'molchilarga yetkazib berish.

### 2. Mahsulotlar turlari

Toshkent viloyatida qayta ishlanadigan asosiy mahsulotlarga quyidagilar kiradi:

- Mevalar: Olma, nok, uzum va boshqa mevalar.
- Sabzavotlar: Pomidor, bodring, kartoshka va boshqalar.
- Donli ekinlar: Bug'doy, arpa va makkajo'xori.

### 3. Qayta ishlash usullari

Mahsulotlarni qayta ishlashda qo'llaniladigan usullar:

- Konserva tayyorlash: Meva va sabzavotlarni konserva qilish orqali uzoq muddatli saqlanishi ta'minlanadi.
- Suyuq oziqlar tayyorlash: Sharbatliq ichimliklar yoki sos tayyorlash.
- Quruq mahsulotlar ishlab chiqarilishi: Quruq meva yoki sabzavotlar.

#### 4. Ekologik jihatlar

Qayta ishlash jarayonida ekologik xavfsizlikni ta'minlash ham muhimdir. Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va chiqindilarni kamaytirishga alohida e'tibor berilishi lozim.

#### 5. Iqtisodiy ahamiyat

Toshkent viloyatidagi qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash:

- Iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi.
- Yangi ish o'rinlari yaratadi.
- Mahalliy bozorni mustahkamlaydi va eksport imkoniyatlarini oshiradi.

#### 6. Muammolar

Qayta ishlovchi korxonalar bilan bog'liq ba'zi muammolar:

- Innovatsion texnologiyalar yetarlicha joriy etilmaganligi.
- Moliyalashtirishda muammolar.
- Mahsulot sifatini ta'minlashda qiyinchiliklar.

Ushbu jihatlar Toshkent viloyatidagi qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash jarayonining ahamiyatini ko'rsatmoqda. Bu sohani rivojlantirish orqali iqtisodiyotning barqarorligini oshirish mumkin.

Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash – bu qishloq xo'jalik mahsulotlarini sifatli va uzoq muddat saqlash, shuningdek, ularni yangi mahsulotlarga aylantirish jarayonidir. Ushbu jarayon bir qator xususiyatlarga ega:

1. Mahsulotlarning xilma-xilligi: Qishloq xo'jalik mahsulotlari turli xil bo'lganligi sababli, ularni qayta ishlash usullari ham farqlanadi. Masalan, sabzavotlar, mevalar, don va sut mahsulotlari uchun alohida texnologiyalar talab etiladi.

2. Sezilarli yo'qotishlar: Qishloq xo'jalik mahsulotlari tez buziladigan bo'lgani uchun qayta ishlash jarayonida yo'qotishlarni minimallashtirish muhimdir. Buning uchun zamonaviy texnologiyalar va uskunalar qo'llanilishi lozim.

3. Sifatni saqlash: Mahsulotlarni qayta ishlashda ularning organoleptik (tatib ko'rish, hid) va oziqlanish sifatini saqlab qolishga e'tibor qaratilishi zarur. Bu iste'molchilar ehtiyojlariga javob berish uchun muhimdir.

4. Ekologik jihatlar: Qayta ishlash jarayoni ekologik toza bo'lishi kerak. Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash va atrof-muhitga zarar etkazmaslik maqsadida tabiiy ingredientlardan foydalanishga e'tibor beriladi.

5. Innovatsiyalar: Zamonaviy texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlashda samaradorlikni oshirishi mumkin. Biotexnologiyalar va avtomatlashtirilgan tizimlar bu jarayonda muhim rol o'ynaydi.

6. Mahsulotni brending qilish: Qayta ishlangan mahsulotlarni bozorga chiqarishda brend yaratish muhim ahamiyatga ega. Bu iste'molchilarni jalb qilish va raqobatbardoshligini oshirishda yordam beradi.

7. Iqtisodiy jihatlar: Qayta ishlash jarayoni qishloq xo'jaligi ishlab chiqaruvchilari uchun qo'shimcha daromad manbai hisoblanadi, chunki qayta ishlangan mahsulotlar ko'proq qiymatga ega bo'ladi.

**Xulosa.** Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash nafaqat iqtisodiy jihatdan foydali, balki oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash va ekologik barqarorlikni saqlash maqsadida ham muhimdir. Buning uchun innovatsion yondashuvlar va zamonaviy texnologiyalarni joriy etishni davom ettirish zarurdir.

Qayta ishlashni yo'lga qo'yishni rejalashtirgan xo'jalik yoki tadbirkorlar, avvalo, o'z atrofida xomashyo bazasining yetarli bo'lishiga va mavjud xomashyo hajmidan kelib chiqqan holda xarid qilib, o'rnatiladigan qayta ishlash uskunasi quvvatini to'g'ri tanlanishiga e'tibor qaratishlari lozim bo'ladi. Yana bir asosiy jihat ishlab chiqarilgan mahsulot uchun bozor masalasidir. Ya'ni, ishlab chiqarilgan mahsulot tashqi bozorda sotiladimi (eksport), ichki bozorda sotiladimi, buni aniq rejalashtirish kerak. Agar ishlab chiqariladigan mahsulot eksport qilinadigan bo'lsa, sotib oluvchi davlatning standart talablariga to'liq javob berishi, shuningdek, mahsulot ham narx jihatdan, ham sifat jihatdan raqobatbardosh bo'lishi lozim. Bu omillar ichki bozorga mahsulot sotishda ham muhim omil hisoblanadi. Aks holda qayta ishlovchi faqat ombor uchun mahsulot ishlab chiqaradi va kutgan natijasiga erishmaydi.

**FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR**

1. Shaumarov X.B. Islamov S.Ya. Qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini saqlashva birlamchi qayta ishlash texnologiyasi. Toshkent, 2011.
2. Bo‘riyev X.CH., Jo‘rayev R., Alimov O. - Don mahsulotlarini saqlashva qayta ishlash. T., “Mexnat”, 1997 y.
3. X.Bo‘riev, R.Jo‘raev, A.Olimov «Meva sabzavotlarni saqlash va ulargadastlabki ishlov berish». Toshkent. 2004.
4. R.Oripov, I.Sulaymanov, E.Umurzoqov «Qishloq xo‘jalikmahsulotlarini saqlash va qayta ishlash texnologiyasi» Toshkent, 1991
5. Nuritov I.R. «Qishloq xo‘jalik mahsulotlarini saqlash qurilmalari» fanidan maʼruzalar to‘plami. Toshkent, 2000y. 79 bet.